

Háda Béla

Pakisztán „rendkívüli” novembere

Pakisztán az utóbbi időben az egyik legnagyobb nemzetközi figyelemben részesült ázsiai ország. E ténytet nem kizárólag a birtokában lévő nukleáris arzenál indokolja, hanem az a napjainkban igen nagyra értékelt stratégiai szerep is, amelyet Pakisztán a Közép-Ázsiával kapcsolatos amerikai politika támogatásával erősített meg. Az Egyesült Államok és Iszlámábád hatékony együttműködését az elemzők általában a sikeres afganisztáni rendezés egyik alapvető feltételeként magyarázzák. Ugyanakkor a pakisztáni állam eszmei alapjai, és a kormányzat jelenlegi diktatórikus berendezkedése igencsak távol áll az USA által favorizált struktúráktól. E problémának sajátos árnyalatot ad, hogy az ország belpolitikai stabilitása igen gyenge. Az utóbbi hónapokban erősen inogni látszott a nyolc éve kormányzó Pervez Musarraff tábornok hatalma. Csakhogy a demokratikus átalakulás távlatilag a radikális iszlamista törekvések további erősödésének veszélyét is felveti. A pakisztáni politikai küzdelmek tétje nem csupán a dél-ázsiai állam irányítása: végkimenetele meghatározhatja Afganisztán és a térségbeli nyugati törekvések perspektíváit is.

Pervez Musarraff és a katonai diktatúra Pakisztánban

Az 1999 óta az ország élén álló Pervez Musarraff egészen november 28-i leszereléséig valójában már a negyedik katonai diktátor volt Pakisztán történetében. Az ország 1947. augusztusi függetlenné válása óta eltelt hatvan év a demokratikus és autoriter kormányzatok váltógazdálkodásának jegyében telt el. Ez idő alatt az ország államformája formálisan végig köztársaság volt. Az alkotmányos rend instabilitását a társadalomban meglévő etnikai, vallási és szociális törésvonalak okozták (és okozzák mind a mai napig). E közegeből két alapvető intézmény emelkedett ki, mint a közösség két meghatározó, szervező ereje: a hadsereg és a muszlim klérus. Ezek mindmáig olyan erőtevényezők, ame-

lyek alapjaiban befolyásolhatják a dél-ázsiai ország belpolitikai erőviszonyait.

Musarraff a kargili háborút követően került a hatalom csúcsára. Amikor 1999 tava-

Pervez Musarraff 1943. augusztus 11-én született, Syed Musarraff-ud-Din pakisztáni karrierdiplomata három fiúgyermeke közül másodikként. 1949 és 1956 között apja munkája következtében Törökországban élt, ennek köszönhetően kiválóan beszél törökül. 1968 óta házas, feleségével Sehbával két közös gyermekük van. Fia Bilal, lánya Ayla. A Pakisztáni Katonai Akadémiára 1961-ben, 18 éves korában jelentkezett. A sorozatos háborúknak köszönhetően karriere gyorsan ívelt felfelé. 1991. január 15-én vezérőrnagy, 1995. október 21-én altábornagyi rendfokozatig vitte. 1997. október 7-től a hadsereg szárazföldi erőinek vezérkari főnöke, 1999. április 9-től a pakisztáni vezérkari főnökök egyesített bizottságának elnöke lett, amely a pakisztáni katonai karrier csúcsát jelenti.

Kasmír az indiai szubkontinens északnyugati részén található, vitatott jogállású és hovatarozású terület. Történelmileg a Kasmír megnevezés arra a völgyre vonatkozott, amely a Himalája vonulata és a Pir Panjal hegység között fekszik. Ma azt a nagyobb kiterjedésű területet értjük rajta, amely magában foglalja az indiai fennhatóság alatt lévő Kasmír-völgyet, Jammut és Ladakot, valamint a pakisztáni fennhatóságú Északi Területet, Azad Kasmírt, valamint a kínai megszállás alatt lévő Aksai Csint. A muszlim többségű, de erőteljes hindu-indiai történelmi kötődésű Kasmír hovatarozása 1947-es függetlenné válásuk óta éles vita tárgya India és Pakisztán között. Birtoklásáért 1947-ben, 1965-ben és 1999-ben robbantak ki háborúk a két ország között. A kargili háború vagy kargili incidens néven a köztudatba bevonult összetűzés India és Pakisztán között 1999 májusától egészen július végéig tartott. A harcok fő hadműveleti zónája a vitatott Kasmír tartomány, Kargil városa környékén alakult ki, innen az elnevezés. Ez a harmadik a Kasmír tartományért vívott háború között. A nemzetközi közösség fokozott figyelemmel kísérte a konfliktus kibontakozását, hiszen ekkor már mindkét ország az atomhatalmak sorába lépett, 1998 áprilisában pedig már tesztelték közepes hatótávolságú nukleáris töltetek hordozására is alkalmas ballisztikus rakétáikat.

Afganisztán szovjet megszállása a kis hidegháború (1979–1985) egyik epizódjának tekinthető. 1979 decemberében a szovjetbarát kormány védelmére hivatkozva Moszkva csapatokat küldött Afganisztánba. Az afgán lakosság válaszul gerillaháborút kezdett a megszállókkal szemben. A vidék nagy részét a gerillák (pakisztáni, majd amerikai támogatással harcoló mudzsáhídek), a nagyobb városokat és a helyőrségek közelében lévő területeket a szovjet csapatok uralták. A polgári lakosok milliói menekültek a szomszédos Pakisztánba és Iránba. Sokévi hiábavaló próbálkozás után, és a hidegháborús szembenállás fokozatos enyhülése következtében a Szovjetunió 1988. május és 1989. február között kivonta 100 ezer főnyi hadseregét Afganisztánból.

szán kirobbant a konfliktus India és Pakisztán között a kasmíri térségben, a pakisztáni katonai elit úgy érezte, hogy elérkezett az alkalom, amikor győzelmet arathatnak a meglepett indiai csapatok felett. Navaz Sharif akkori miniszterelnök azonban politikai engedményekre kényszerült, és nyári amerikai látogatása során ígéretet tett csapatai visszavonására. A tábornoki kar, amelynek élén ekkor már Musarraf állt, árulásként, a kedvező esély eladásaként értékelte a kormányfő lépését. A hadvezetés már az esetet megelőzően is gyakorta hangoztatott nyilvánosan a kormány álláspontjával nem egyező véleményt, ezért a miniszterelnök elhatározta az egyre önállóbbá váló vezérkari főnök eltávolítását. Egy külföldi látogatásáról hazatérve, diszkret körülmények között, 1999 októberében próbálta meneszteni Musarrafort. A hadvezetés azonban értesült a kormányfő tervéről, és kiállt a tábornok mellett, aki e támogatással a háta mögött távozásra bírta a legitím, törvényesen megválasztott miniszterelnököt, és maga állt az ország élére. Eleinte a végrehajtó hatalom vezetőjeként tevékenykedett, gyakorlatilag szinte korlátlan hatáskörrel, majd – törvényesítve hatalmát – 2001. június 20-án Pakisztán elnöki székébe ült.

Uralmának kezdetén Musarraf kiegyezett a katonai elittel és a muszlim klérussal is. E megállapodások lehetővé tették a pakisztáni belpolitikai viszonyok egyensúlyba hozatalát, stabilizálták a tábornok kormányzatát, és megteremtették társadalmi bázisát.

A szeptember 11-i fordulat

A vezérkari főnök hatalomátvételét a világ legnagyobb része a maga idejében annak látta, ami valóban volt: közönséges kato-

nai puccsnak, melyhez hasonlóra számtalan példát hoz az emberiség modern kori történelme. Bár az államcsíny megakasztotta Pakisztán demokratikus fejlődését, ez akkor keveseket hatott meg igazán. Az új hatalom biztosította az ország területi integritását, nemzetközi szerepvállalásainak teljesítését, és a régiót sem fenyegette destabilizálódás, ezért a nemzetközi közösség kész volt beletörődni a történetekbe. Bár a dél-ázsiai ország ellen bevezettek bizonyos szankciókat, a nagyhatalmak láthatóan nemigen érdekelte az iszlámábádi kormányzat jellege.

Pakisztán egy időszakban már volt az Egyesült Államok kiemelt partnere, mint az 1955. február 25-én létrejött bagdadi paktum (később CENTO) tagállama. A bipoláris korszak amerikai bekerítési stratégiájának részeként alapított katonai szervezet évtizedekig szövetségesi státuszt és elismertséget biztosított a dél-ázsiai országnak. A hidegháború végével és a Szovjetunió afganisztáni kalandjának lezárultával azonban az ország fokozatosan jelentőségét veszítette a washingtoni kormányzat szemében. Szövetségesi státusza megszűnt, és az Amerikai Egyesült Államok egyre inkább a szinte minden tekintetben jelentősebb Indiát kezdte preferálni. A változást ezen a téren a 2001. szeptember 11-én lezajlott terrortámadás-sorozat hozta meg. Bár India továbbra is fontos partner maradt, az afganisztáni tálib rezsimmel szembeni fellépés előkészítése során az amerikai diplomácia látványosan törekedni kezdett Pakisztán együttműködésének biztosítására. Ennek geostratégiai okai nyilvánvalóak voltak, és Musarraf fogadókészsége sem hiányzott, hiszen a nyugati közeledés pótolhatatlan lehetőséget csillantott fel számára.

Pakisztán ugyanis alapvetően szegény, külföldi gazdasági segítségre szoruló or-

szág. Nagy létszámú fegyveres erejének korszerűsítése és fenntartása, amely térségbeli hatalmi státuszát lenne hivatott alátámasztani, óriási mértékben megterheli a nemzetgazdaságát. Az ország – eltekintve nem túl nagy nukleáris arzenáljától – valójában a nagyhatalmi szerep semmilyen egyéb feltételét nem tudja teljesíteni. A megosztott és szegény Pakisztán ideiglenes stratégiai felértékelődése, valamint a tömegpusztító fegyverei okozta aggodalom ellenére a világpolitikában „kis országnak” számít.

Az elnök joggal remélhette a barátságosabbá váló amerikai magatartástól, hogy az hozzájárul rendszerének megerősítéséhez, és befogadóbbá teszi a nyugati piacokat a pakisztáni export javát adó mezőgazdasági és könnyűipari termékek számára. A dolognak ugyanakkor kockázata is volt. A pakisztáni társadalom nagy többsége máig idegenkedve szemléli az Egyesült Államok politikáját, amit a nyugati agresszivitás és az iszlámellenesség fogalmaival jellemez. Az országban az iszlám pozíciói a szélsőséges csoportok tevékenysége nélkül is igen erősek, így a valódi felhangú politikai érveket nem lehet figyelmen kívül hagyni. Az a szövetség tehát, mely Pervez Musarraf külső legitimitációját erősítheti, belső elismertségének

Pakisztán több mint 160 milliós lakosságának meghatározó csoportjai: pandzsábi, pastu, szindi, mudzsahir, beludzsa. A népesség 97%-a iszlám vallású (amelyből 77% szunnita, 20% síita), 3% pedig hindu és keresztény. A szindi és pandzsábi lakosság antropológiai jellegzetességeit, nyelvi és anyagi kultúráját és megélt történelmét tekintve lényegében az indiai lakossággal azonos, az önálló identitáselemek viszont túlnyomórészt az iszlámhoz köthetők. A pastu ezzel szemben etnikai és nyelvi szempontból iráni eredetű népcsoport, amely Afganisztán keleti és déli területeit népesíti be.

akár helyrehozhatatlan károkat is okozhat. Az elmúlt hónapok pakisztáni fejleményei jelentős részben visszavezethetők e dilemmára.

A közeledés valójában az Egyesült Államok számára sem volt könnyű lépés. A dél-ázsiai ország sokáig potenciálisan „működésképtelen államnak” tűnt, mely útjában áll az USA non-proliférációs törekvéseinek. Emellett belső ellentéteitől szabdalva a szélsőséges iszlám mozgalmak kísérleti terepévé válhatott volna, amelyek a tálib rezsimhez hasonló berendezkedést akarnak megvalósítani ott is. Nem elhanyagolható az elvi-politikai probléma sem, miszerint az USA lényegében egy olyan diktatúra barátságát kereste a közeledéssel, mely bizonyítottan támogatást nyújtott terrorista módszerekkel operáló szervezeteknek. A múltban és a jelenben egyaránt sok támadás érte Amerika „kettős mércéjét”, mellyel saját érdekei szerint kategorizálja a világ országait. Eszerint a baráti diktatúra mintha nem is tűnne annyira diktatúrának. A kritika elvi szinten jogos. A gyakorlatban azonban világos, hogy az amerikai hatalmi politika nem tud lemondani erről a manőverezési térről – többek között Pakisztán esetében sem. Végül maga George W. Bush elnök tett gesztusokat az iszlámábádi kormánzatnak, mikor nem sokkal szeptember 11-e után nyíltan méltatta Musarraf államférfiúi képességeit és reformista szellemét.

A tábornok is kiállt a kapcsolatok szorosabbra fűzése mellett, és nem nehezítette meg a *State Department* dolgát. Az USA afganisztáni hadműveletei során számíthatott a pakisztáni légtér és összpontosítási körletek átengedésére, valamint titkoszolgálati információk átadására. Pakisztán a tálibellenes „projekt” kulcsfontosságú támogatójává, a terrorizmus elleni háború frontországává lépett elő, és e szerepkörét máig megőrizte.

A 2007-re kialakult belpolitikai légkör, és a rendszer ellenfelei

Az amerikai barátság komoly nyereséget hozott a Pakisztáni Iszlám Köztársaságnak. Mintegy 38 milliárd dollárra rúgó külső adósságát amerikai ráhatásra enyhítették a nagy nemzetközi pénzintézetek, elsősorban a Világbank és az Ázsiai Fejlesztési Bank. A nukleáris kísérletek miatt korábban bevezetett szankciók feloldása mellett jelentős, napjainkig mintegy 10 milliárd dollár értékű segélyben is részesült az ország. E támogatás egy részét védelmi célokra szánták, így a hadseregnek és a biztonsági szerveknek is jut Washington pénzéből. Az USA felvevőpiaca is megnyílt a pakisztáni termékek előtt. 2006-ban a dél-ázsiai ország exportjának 21%-a került az amerikai fogyasztókhoz.

Az együttműködés jótékony következményei tehát nem maradtak el, de végül ez is kevésnek bizonyult Pakisztán pénzügyi gondjainak megszüntetéséhez. Az országot ma ismét nehéz gazdasági körülmények jellemzik. Legalább ennyire problematikusnak bizonyult, hogy Pervez Musarraf a várakozásoknak megfelelően rohamosan veszített támogatottságából a muszlim közösségek soraiban. Külpolitikája mellett a hatalom centralizációjára tett intézkedéseivel, és az állami intézményi működés neki tetsző (és alig titkolt) manipulálásával is növelte ellenzékének táborát.

A Musarraf-rendszer ellenfelei jellemzően háromféleképpen definiálhatják ellentétüket a kormánzzal. A legkézenfekvőbb ezek közül az etnikai alapú ellentét, mely főként a nem indoárja eredetű, afganisztáni kapcsolatokat ápoló, határ menti településterületen élő kisebbségi népelemek egyes csoportjait hatja át. Pakisztán beludzsok és pastuk (patánok) lakta vidékein gyakran üti fel a fejét az erőszak. Az afgán-pakisztáni határví-

dék rendkívül nehezen ellenőrizhető, gyakran szivárognak át rajta fegyveres csoportok Afganisztánból, és persze az illegális áruk (elsősorban természetesen fegyver és kábítószer) csempészésének is ez a fő tepe. E törzsi övezet ideális közeg a törvényen kívüliek számára. Mérvadó feltételezések szerint itt rendezkedett be az al-Kaida is. Emellett persze a helyi pastu törzsek radikális fegyveres csoportjainak támadásai is állandó biztonsági kockázatot jelentenek Iszlámábád számára.

Az ellenzék másik igen fajsúlyos csoportja az iszlám vallási előírásokon alapuló politikának, elsősorban az iszlám fundamentalizmusnak a híveiből tevődik össze. Ezek a politikai irányzatok egyre erősebbek az országban, bár a társadalom nagyobbik része elutasítja törekvéseik erőszakos érvényre juttatását. 2007 júliusában a Lál Maszdzsid (Vörös Mecset) épületegyüttesét fundamentalista diákok csoportja szállta meg, iszlám törvénykezést, és a tálib kormányzatéhoz hasonló politikai rendszert követelve. Némi huzavona után a pakisztáni biztonsági erők fegyverrel vetettek véget az incidensnek, melynek során (sokakkal egyetemben) életét vesztette a diákok szellemi vezetője, a mecset egyik főtisztviselője, Abdul Rasid Gázi molla is. A történekről szóló tudósítások bejárták a világot, és noha Musarraff minden lehetőséget kihasználta, hogy bizonyítsa kormányzatának erejét és stabilitását, a nemzetközi közvélemény ízeletét kapott a Pakisztán jövőjét beárnyékoló biztonsági dilemmák egyikéből. A mozgalom vérbefojtása végleg megrendítette a tábornok-elnök tekintélyét és belpolitikai pozícióit. Az incidensnek önmagában még nem feltétlenül lett volna ennyire megrázó hatása, de az államfő az év eleje óta egyre rohamosabban vesztett népszerűségéből az említett gazdasági problémák, valamint az Iftikhar Chaudhry főbíró elleni politikai haj-

Abdul Rasid Gázi (1964–2007) muszlim hitszónok, aki fiatalon apja kívánságának ellenszegülve világi iskolákat végzett, majd a nemzetközi kapcsolatok szakterületén szerzett diplomát. 1988-ban az Iszlámábádi Egyetemen, valamint a Pakisztáni Oktatásügyi Minisztérium, illetve az UNESCO alkalmazásában dolgozott. Apjának, Maulana Muhammad Abdullah hitszónoknak, az iszlámábádi Vörös Mecset alapítójának váratlan meggyilkolását (1998) követően fordult a radikalizmus felé. Az afganisztáni amerikai hadműveletek idején háborúellenes vallási szervezetet hozott létre apja mecsetjében az Egyesült Államok „terrorizmus elleni háborúja” ellen tiltakozva. 2007 júliusában itt barikádozta el magát több száz hívével együtt, akiknek többsége vele együtt életét vesztette, amikor a kormányerők megostromolták az épületet.

Iftikhar Chaudry 2005 májusában nevezték ki a Legfelsőbb Bíróság elnökévé. Az államfővel egyre ellenségesebb viszonyt kialakító közjogi méltóságot Musarraff elnök 2007 márciusában megpróbálta eltávolítani: felfüggesztették hivatali státuszát, és egyúttal eljárás alá is vonták állítólagos visszaélések miatt. Ekkor azonban az elnök a közvélemény nyomására még kénytelen volt ideiglenesen elállni tervétől. Chaudryt végül november 9-én a rendkívüli állapot kihirdetésével egyidejűleg távolították el pozíciójából, azóta pedig szigorú házi őrizetben tartják.

Benazir Bhutto 1953. június 21-én született a Sind tartomány Larkana városában. Harvardban és Oxfordban tanult. Édesapja, Zulfikar Ali Bhutto szintén volt Pakisztán miniszterelnöke, azonban 1977-ben egy puccsot követően le tartóztatták, majd egy ellenzéki politikus meggyilkolására való felbujtás vádjával perbe fogták, és 1979. április 4-én felakasztották. Mindvégig ártatlannak vallotta magát. Benazir Bhuttót házi őrizetben tartották, azonban amikor engedélyt kapott a kiutazásra az Egyesült Királyságba, nem tért haza, inkább a száműzetést választotta, ahol átvette apja pártjának irányítását. 1988-ban a puccsot követő első szabad választások alkalmával hazatért, és győzött a parlamenti választáson. Kormányát 1990-ben korrupciós vádak miatt feloszlatták. 1993-ban újraválasztották, de 1996-ban ismét korrupciós vádak alapján az államfő ezúttal a parlamentet oszlatta fel. 1998-tól tartó önkéntes dubai száműzetéséből 2007 októberében tért vissza Pakisztánba. 2007. december 27-én merénylők végeztek vele.

sza miatt. A Vörös Mecset ostromának következményei ebben a közegben hatványozottan jelentkeztek. A társadalmi béke lényegében azóta sem állt helyre.

Őszre Musarraf elnöki megbízatásának alkotmányban rögzített öt éves időtartama a végéhez közeledett. Ennek tudatában, valamint a közhangulatot érzékelve a korábban perifériára szorított ellenzéki erők is felújították tevékenységüket. Ők jelentik tehát a harmadik kategóriát. E pártok közül két jelentős mérsékelt erő emelkedett ki. Az önkéntes száműzetésből ősszel hazatért Benazir Bhutto vezette Pakisztáni Néppárt, és a Navaz Sharif vezette Pakisztáni Muszlim Liga egyaránt a rendszer demokratikus alternatívájaként tűnik fel. A két pártvezető mindegyike volt már kormányfő, politikusként már mindketten bizonyítottak. Ők egy esetleges demokratikus átmenet szószólói, azonban megegyezési lehetőségeiket leszűkítette, hogy novemberben mindketten elzárkóztak a tábornokkal való érdemi együttműködéstől. A két nemrégiben hazatért vezető által irányított politikai csoportosulások céljai nagyrészt azonos irányba mutatnak. Annál is inkább, mivel érdekeik meg-

egyeznek a hadsereggel való megállapodást illetően, hiszen ez Pakisztán belső rendjének, nyugalmanak záloga.

A jelenlegi belső konfliktusról

A 2007. év őszeinek belpolitikai szempontból legnagyobb érdeklődéssel várt eseménye az elnökválasztás volt. Pervez Musarraf a várakozásoknak megfelelően újra jelöltette magát Pakisztán államfőjének, politikai pályájára azonban egy komoly alkotmányossági vita árnyéka vetült, mely az ellenzék számára is támadási felületet nyújtott vele szemben. E dilemma lényege, hogy az elnök vezérkari főnöki pozícióját is meg kívánta őrizni államfői széke mellett, amit jogi szempontból sokan erősen kifogásolhatónak érezték. Musarraf elviekben nyitottnak mutatkozott arra, hogy megváljon katonai beosztásától. Egyre többen kezdték emlegetni Ashfaq Pervez Kiani tábornokot, mint lehetséges utódját a vezérkar élén. Kiani az *ISI (Inter-Services Intelligence)* parancsnoka volt, amely a pakisztáni hadsereg fő hírszerző szerve. Mint ilyen, egyike Musarraf bizalmi embereinek. Az államfő azonban újabb elnöki ciklusának biztosítását és elismerését szabta meg a változás feltételeként, azaz politikustól érthető módon biztosítani kívánta közéleti túlélését, és nem akart módot adni ellenfeleinek arra, hogy háttérbe szorítsák.

A Pakisztáni Iszlám Köztársaság államfőjét az ország alkotmányának 41. paragrafusa értelmében az elektori kollégium választja, melynek tagjait a *Majlis-e-Shoora* (a parlament) két kamarája (a nemzetgyűlés és a szenátus), valamint a négy szövetségi tartomány tartományi gyűlései adják. Az elnök tehát nem közvetlenül a néptől kapja a mandátumát, s ez

Mian Muhammad Navaz Sharif 1949. december 12-én született a Pandzsab tartomány Lahore városában. A pakisztáni politikus, a Pakisztáni Muszlim Liga („Navaz-csoport”) vezetője háromszor töltött be miniszterelnöki tisztséget: 1990. november 6. és 1993. április 18., 1993. május 26. és 1993. július 18., valamint 1997. február 17. és 1999. október 12. között, amikor puccsal Pervez Musarraf távolította el a hatalomból. A politikus leginkább arról ismerik, hogy ő rendelte el Pakisztán 1998-as nukleáris tesztjét, válaszul India hasonló lépésére, valamint az ő harmadik miniszterelnöksége alatt folyt az 1999-es indo-pakisztáni háború, melynek sikertelensége okozta bukását. Musarraf uralma alatt száműzetésbe kényszerült, majd testvére letartóztatásának hatására 2007. szeptember 7-én tért vissza Pakisztánba, hogy csatlakozzon az ellenzékhez.

mindig diszkrét teret enged a politikai erők egymás közti alkujának. A 2007. október 6-án lezajlott elnökválasztást is egy ilyen alku előzte meg. Musarraf és Benazir Bhutto július 27-én Abu Dhabiban megállapodott arról, hogy a Pakisztáni Néppárt képviselői tartózkodni fognak a szavazás során. Ennek köszönhetően az elnök a hivatalában maradhatott, viszonzásképpen október elején rendeletileg szüntette meg az 1988 és 1999 közti időszak politikusai ellen indított korrupciós eljárásokat. Benazir Bhutto, aki annak idején szintén korrupciós vádak hatására kényszerült önkéntes száműzetésbe, október közepén így visszatérhetett hazájába.

A tábornok tehát lényegében teljesítette a megállapodás rá eső részét, pozícióját azonban továbbra sem érezhette biztonságosnak. Minthogy a katonai és polgári hivatala közötti összeférhetetlenség ügyét nem sikerült nyugvópontra juttatni, a pakisztáni alkotmánybíróság szerepét is betöltő Legfelsőbb Bíróság az elnökválasztást követően, november 12-én kívánt dönteni arról, hogy Musarraf indulása egyáltalán érvényes volt-e. Az elnököt az a veszély fenyegette, hogy utólag megfosztják hivatalától, ami egyet jelentene politikai kisémmizésével egy olyan szituációban, mikor legfőbb riválisa már az országban van, és szervezi tömegbázisát. Ezt Musarraf mindenképpen megelőzte vol-

na, már csak azért is, mert a kialakult helyzet nem felel meg a Bhuttóval kötött megállapodásuk szellemének. A rendkívüli állapot világszerte ismertté vált 2007. november 3-i kihirdetése és december 15-ig való fenntartása, az alkotmány felfüggesztése és a Legfelsőbb Bíróság elnökének, Chaudhrynak az elmozdítása is ennek jegyében történt. A főbíró és néhány vonakodó kollégáját az elnökhöz hű bírakkal cserélték fel, ami látványos tiltakozó akciót váltott ki a pakisztáni jogásztársadalom soraiban. A fejlemények ugyanakkor magukban hordozták Bhutto tevékenységének korlátozását is, melyet a politikus arra használt fel, hogy gyengítse a tábornok rendszerének nemzetközi tekintélyét, és szítsa a belső elégedetlenséget vele szemben. Ezzel kockázatos játékba kezdett. Ha sikerült volna Musarrafit meghátrálásra kényszerítenie, egy csapásra kierőszakolhatta volna a „rendszerátvitelt”, ha azonban a hadsereg ragaszkodik a tábornokhoz, a diktatúra elviekben akár agresszívebb fellépésével kellett volna számolnia. Ha pedig a küzdelem bármikor túlzott mértékben elmélyül, magában hordozhatja az ország külső és belső biztonságának végletes megrendülését ebben az amúgy is kritikus térségben. Egy ilyen szituáció pedig szintén a vezérkar érveit erősítheti, és elbizonytalaníthatja a demokratikus átmenet külső híveit.

A helyzet kulcsának tehát sok szempontból a fegyveres erők tekinthetők. Ma már szinte csak a katonák jelentik a tábornok igazán szilárd támogatóit. A hadsereggel való kiegyezés egyébként is a politikai és társadalmi stabilitás egyik feltétele, ezért az ellenzék általában óvatosan is bánik vele. Bhutto az ősz folyamán sokszor elismert felszólítása, miszerint Musarraff mondjon le katonai beosztásáról, és civilként méregetse meg magát újból, tulajdonképpen kísérlet volt a tábornok leválasztására

saját „hátszágáról”. Ezt az elnök érhetően vonakodott biztosítékok nélkül megtenni, hiszen az egyet jelentett volna politikai öngyilkosságával. Az ilyen jellegű konfliktusoknál mindig alapvető kérdés, hogy milyen megállapodás születhet a fő erőtegyezők bevonása mellett. E nélkül nem csökkenthető a feszültség, amely a pakisztáni társadalomban könnyen vezethet súlyosabb belső problémákhoz is. A közeledést a Bhutto hazatérése óta folyamatosan zajló, indulatos politikai kampány tovább nehezíti, pedig a megegyezés a sokat hivatkozott, 2008 elején esedékes parlamenti választások közeledtével különösen fontossá válik, különben az ország kormányzása tartósan ellehetetlenülhet. November 22-én a megváltoztatott összetételű Legfelsőbb Bíróság az utolsó olyan beadványt is elutasította, amely az elnökválasztás törvényességét vitatta. Ezzel lényegében elismerte a tábornok második államfői ciklusának legitimitását, és megnyitotta az utat az elnöki hivatal „civilisése” előtt. Musarraff ezek után anélkül zárhatta le katonai pályafutását, hogy tartania kellett volna befolyásának elvesztésétől és a megszegyenüléstől. Ez kétségkívül a helyzet rendeződése felé mutató fejlemény volt, amelyre az elnök megfelelően reagált is. Pervez Musarraff 2007. november 28-ával ünnepélyes keretek között lemondott a pakisztáni fegyveres erők élén betöltött posztjáról, és átadta helyét a már említett Kiani tábornoknak. Egy nappal később, az immár civil megválasztott elnök letette hivatali esküjét, és megkezdte második államfői ciklusát. Mindennek köszönhetően a tél első napjai az alkotmányos konfliktus rendeződésének és a belpolitikai harcok enyhülésének ígéretét hozták Iszlámábádba.

A nagy szövetséges Egyesült Államok hozzáállásáról szólva elmondhatjuk, hogy

láthatóan felemás érzésekkel szemlélte az alkotmányos válsággal kapcsolatos fejleményeket. A vezető politikusok békítő szándékkal többnyire a megegyezésre, a demokratikus értékekhez való visszatérésre intettek. Amerika, amely a demokrácia terjesztőjeként lép fel a világ számos pontján, nem is mondhat egyebet. Ugyanakkor az is rendre hangot kapott, hogy Pakisztán fontos szövetséges, és Musarraff alapvetően eddig hűnek mutatkozott ehhez a viszonyhoz. Washingtonban tisztában vannak a dél-ázsiai ország biztonsági helyzetével, elsődleges fontosságúnak ismerik el. Nem véletlen, hogy Musarraff is biztonsági okokkal magyarázta a sokat vitatott rendkívüli állapot bevezetését. A legfontosabb nyugati szempont, hogy Pakisztánt bent lehessen tartani a terrorellenes koalícióban, különben az afganisztáni rendezés sorsa is bizonytalanná válik.

A mérsékelt ellenzék pártjai alapvetően olyan politikai elveket vallanak, amelyek az USA számára is elfogadhatók. Érdeemes azonban felidézni, hogy annak idején éppen Benazir Bhutto volt az, aki elismerést és anyagi segítséget adott a tálib kormánynak. Washington másik nagy félelme, az iszlám fundamentalizmus térnyerése az esetleges demokratikus átmenet ellenére is probléma marad. A muszlim klérus továbbra is a társadalom egyik fő szervezője, szinte megkerülhetetlen ereje marad. A pakisztáni demokratikus kormányzat nem hagyhatja majd figyelmen kívül a szempontjait, így a helyi politikának mindig is lesz egyfajta „muszlim színezete”, melyre a radikális eszmék terjedése erősen rányomhatja bélyegét. Biztató ugyanakkor, hogy az ország rá van szorulva a nyugati gazdasági segítségre, így együttműködése az autoriter rezsim felszámolása után is biztosíthatónak tűnik.

Irodalom

Balogh András: India. In Németh István (szerk.): *20. századi egyetemes történet*. 2. kötet. Európán kívüli országok. Budapest, 2006, Osiris, 224–241. o.

Bose, Sugata – Jalal, Ayesha: *Modern South Asia*. Routledge, 1988.

Csicsmann László: Nukleáris fegyverkezés Dél-Ázsiában, Az indo-pakisztáni konfliktus az ezredfordulón. *Kül-Világ*, 2004. 2. szám, 1–26. o. <http://www.freeweb.hu/kul-vilag/2004/02/csicsmann.pdf> .

Elections Democracy and Stability in Pakistan. International Crisis Group. Asia Report No. 137, 31 July 2007. http://www.crisisgroup.org/library/documents/asia/south_asia/137_elections_democracy_and_stability_in_pakistan.pdf ,

Hadar, Leon T.: Pakistan in America's War against Terrorism – Strategic Ally or Unreliable Client? Cato Institute, Policy Analysis No. 436., 8 May 2003.

<http://www.cato.org/pubs/pas/pa436.pdf> .

Looney, Robert: Problems in Using International Trade to Counter Terrorism: The Case of Pakistan. *Journal of South Asian and Middle Eastern Studies*, Vol. XXVI., (No. 4.), 2003.

Pakistan: Emergency Rule or Return to Democracy? Crisis Group Alert, 6 June 2007, International Crisis Group.

http://www.crisisgroup.org/library/documents/asia/south_asia/crisis_alert_pakistan_emergency_rule_or_return_to_democracy_6v07.pdf .

Tenigl-Takács László: *India története*. Budapest, 1997, A Tan Kapuja Buddhista Főiskola – Medicina.

The Constitution of the Islamic Republic of Pakistan. National Reconstruction Bureau, Government of Pakistan.

http://www.nrb.gov.pk/constitutional_and_legal/constitution/part3.ch.1.html .